

Platform Aarde•Boer•Consument

Voorzitter: Hans Geurts

Secretariaat: Greet Goverde (024)3443678

Email: info@aardeboerconsument.nl

Penningmeester: Guus Geurts

IBAN: NL25ABNA0811993124

Website: www.aardeboerconsument.nl

Bijdrage aan de Nationale Voedseltop (26 januari 2017)

SAMENVATTING

Voedselexport - Het kabinet past meer bescheidenheid wat betreft haar internationale ambities op het punt van voedselexport. **Platform ABC** pleit ervoor om de landbouwexport naar landen buiten de EU alleen te faciliteren voor zover duurzaamheidseisen in handelsverdragen zijn vastgelegd en duurzame landbouw beloond wordt. Producten die niet voldoen aan de eisen die hier gelden, mogen niet worden geëxporteerd noch geïmporteerd.

Zelfvoorziening - Het kabinet lijkt over het hoofd te zien dat Nederland – en ook de EU als geheel – behalve een grote exporteur ook een grote importeur van landbouwproducten is, waaronder veevoer uit verre streken. **ABC** bepleit om ecologische, economische en politieke redenen een grotere mate van zelfvoorziening voor voedsel in Nederland en - binnen een voor alle EU-landen gelijkwaardig marktregiem – ook in Europa.

Honger en ondervoeding - **ABC** heeft moeite met het streven van het kabinet om ‘het Nederlandse bedrijfsleven te faciliteren om een bijdrage te leveren aan het uitbannen van honger en ondervoeding in ontwikkelingslanden.’ Zij pleit er voor om het hongervraagstuk op te lossen via haar ontwikkelingsbeleid.

Overproductie - In de kabinetsbrief blijft onderbelicht dat het voedselvraagstuk niet alleen een kwestie is van een te lage voedselproductie in arme landen, maar ook van overproductie (en te lage landbouwprijzen) in landen met een technisch hoogontwikkelde landbouw. De landbouw in arme landen dient wat **ABC** betreft te worden gevrijwaard van dumping van voedseloverschotten, leidend tot prijsbederf. Overproductie hier moet worden tegengegaan door het inzetten van variabele productiequota of productieheffingen op EU-niveau waarbij het wisselende aanbod wordt afgestemd op de binnenlandse c.q. Europese vraag.

Zwakke marktpositie boeren - Het kabinet onderkent evenals **ABC** het probleem van de zwakke marktpositie van de boer in de ketens, maar samenwerking binnen de keten biedt geen oplossing. **ABC** is van mening dat de overheid tot taak heeft te interveniëren in de landbouwmarkten, zodanig dat de partijen meer gelijkwaardig worden en vrij kunnen onderhandelen (zie volgend punt).

Monopolistische markten - Het kabinet stelt voor de verkoopmacht van boer en tuinder te vergroten maar legt hun afnemers niets in de weg om tot steeds grotere, wereldomspannende conglomeraten uit te dijen en boeren tegen elkaar uit te spelen. De politiek heeft daarom wat **ABC** betreft tot taak om de marktmacht van de grote monopolistische spelers in te dammen. Dit kan worden bereikt door het inzetten van variabele invoerquota of invoerheffingen om de invoer van landbouw-producten te

reguleren. Op korte termijn kan worden volstaan met een verbod op de verkoop van landbouwproducten onder de kostprijs door supermarkten (prijzenoorlogen), zoals in Duitsland.

Voedselsoevereiniteit - In de Voedselagenda komt behalve regulering ook regionalisering van de landbouwmarkten niet aan bod. De regering houdt vast aan geliberaliseerde internationale markten, wat gezien haar ambitie van wereldspeler logisch is. **ABC** pleit voor korte ketens, regionale markten en voedselsoevereiniteit waarbij niet de wereldspelers maar boeren en consumenten bepalen wat er op tafel komt. Om dat te bereiken zijn internationale afspraken nodig waarbij landen het recht krijgen hun binnenlandse markten voor essentiële voedselproducten te beschermen. Hiertegenover staat de verplichting buitenlandse markten niet te schaden door export.

INLEIDING

Op de **Nationale Voedseltop** wil het kabinet 'met alle betrokken partijen afspraken maken over de **Voedselagenda**, in het bijzonder over de rol die ieder daarin kan en wil spelen'. Als Platform Aarde Boer Consument zien wij onze rol in het leveren van bijgaand commentaar op de **Kamerbrief Voortgang Voedselagenda** van 21 november 2016, in het bijzonder op de positie van de landbouw daarin. Wij kunnen ons verenigen met veel van de voorstellen in de kamerbrief.

Zo wordt er stevig ingezet op verduurzaming van de landbouw in de breedste zin, onder de term 'natuurinclusieve landbouw'. Enkele steekwoorden: agrarisch natuur- en landschapsbeheer, streekproducten, natuurlijke plaagbestrijders, bodemvruchtbaarheid, bestuivende insecten en eiwittransitie (Green Deal Soja). Ook gezond voedsel krijgt veel aandacht, inclusief voorlichting hieromtrent. De voedselproductieketen als geheel wordt aangesproken op haar verantwoordelijkheid om op duurzame wijze gezond en veilig voedsel te leveren. Wij delen deze beleidsvoorstellen, maar tekenen er direct bij aan dat wij ze moeilijk te verwezenlijken achten zolang boer en tuinder niet beter worden beloond.

Waar moet deze sector de middelen vandaan halen voor transitie naar duurzame landbouw binnen het door de regering voorgestane regime van open markten en exportgerichtheid dat structureel dalende landbouwprijzen oplevert? (zie ook onze publicatie Acht mythen over Voedsel en Landbouw, Een vurig pleidooi voor Marktinterventie in de Landbouw, waarin onze opvattingen uitgebreid zijn verwoord: <http://aardeboerconsument.nl/acht-mythen-over-voedel-en-landbouw>) Hieronder volgen puntsgewijs onze zienswijzen om te komen tot een duurzame landbouwsector met kostendekkende landbouwprijzen.

1. Het kabinet past meer bescheidenheid wat betreft haar internationale ambities op het punt van voedselexport.

ABC heeft er geen bezwaar tegen als ons land zijn wetenschappelijk en technologisch vernuft op het gebied van land- en tuinbouw alsook van de voedingsmiddelentechnologie, 'exporteert'. Zij ziet voor onze land- en tuinbouw evenwel geen voortrekkersrol weggelegd om aan de toenemende vraag naar voedsel in de wereld tegemoet te komen (zie ook punt 3). ABC wil juist nadrukkelijk de exportgerichtheid en het **open marktbeleid**, buiten de EU, voor de sector ter discussie stellen.

Voorals duurzame bedrijfsvoering de komende jaren de norm wordt, zoals het kabinet nastreeft, hebben Nederlandse (en ook Europese) boerenbedrijven niets te winnen bij export van grote volumes agrarische producten. Deelname aan competitieve internationale markten buiten Europa waar *level playing fields* een illusie zijn en bodemprijzen realiteit, verdraagt zich niet met duurzame landbouw en behoud van natuur en landschap en gaat ten koste van dieren en de bedrijfsresultaten. De schade van ongeclausuleerde internationale handel blijft niet alleen beperkt tot eigen land maar ook doet zich ook daarbuiten gevoelen (b.v. nutriëntenoverschot hier, roofbouw door sojateelt daar). ***Platform ABC pleit ervoor om de landbouwexport naar landen buiten de EU alleen te faciliteren voor zover duurzaamheidseisen in handelsverdragen zijn vastgelegd en duurzame landbouw beloond wordt. Producten die niet voldoen aan de eisen die hier gelden, mogen niet worden geëxporteerd noch geïmporteerd.***

2. Het kabinet lijkt over het hoofd te zien dat Nederland – en ook de EU als geheel - behalve een grote exporteur ook een grote importeur van landbouwproducten is, waaronder veevoer uit verre streken. Onze succesvolle voedingsmiddelensector draait voor een aanzienlijk deel op geïmporteerde grondstoffen uit overzeese gebieden. Dit brengt ten eerste aanzienlijke transportbewegingen teweeg, ongewenst vanuit milieuoogpunt. Verder levert het risico's op op het punt van voedselveiligheid, maar ook van voedselzekerheid, namelijk stagnerende aanvoer van strategische voedselproducten door internationale conflicten of tegenvallende oogsten door klimaatverandering. ABC bepleit om ecologische, economische en politieke redenen een grotere mate van zelfvoorziening voor voedsel in Nederland en - binnen een voor alle EU-landen gelijkwaardig marktregiem – ook in Europa.

3. ABC heeft moeite met het streven van het kabinet om 'het Nederlandse bedrijfsleven te faciliteren om een bijdrage te leveren aan het uitbannen van hongersnood en ondervoeding in ontwikkelingslanden.' Handelsbevordering wordt hier te gemakkelijk op één lijn geplaatst met armoedebestrijding, terwijl Nederland juist terughoudend zou moeten zijn met de export van landbouwproducten naar landen met voedseltekorten. De Europese inkomensvoetnoten werken kostprijsverlagend en moeten in geval van landbouwexport naar landen buiten de EU als handelsverstoring worden beschouwd. Door oneigenlijke concurrentie wordt de landbouw en zo ook de voedselzekerheid ondermijnd, juist in landen waar deze sector al in crisis verkeert. ABC pleit er voor om het uitbannen van hongersnood en ondervoeding na te streven via haar ontwikkelingsbeleid.

4. In de kabinetsbrief blijft onderbelicht dat het voedselvraagstuk niet alleen een kwestie is van een te lage voedselproductie in arme landen maar ook van overproductie (en te lage landbouwprijzen) in landen met een technisch hoogontwikkelde landbouw. In een sector als de landbouw met miljoenen producenten en ongewisse opbrengsten is het onmogelijk het aanbod af te stemmen op de vraag. Tekorten en overschotten wisselen elkaar af en leiden tot sterke prijsschommelingen. Boeren in landen met een hoogproducerende landbouw hebben vooral te lijden van periodieke **overschotten** en de prijsdalingen die daar het gevolg van zijn. Een klein productieoverschot kan al zorgen voor een sterke prijsdaling. Immers veel voedsel is beperkt houdbaar en boeren kunnen niet wachten met het verkopen van hun oogst omdat zij hun rekeningen moeten betalen. Dit effect van een overvoerde markt wordt versterkt doordat de consument niet meer gaat eten wanneer het voedsel goedkoper wordt.

Overproductie vertaalt zich bij geliberaliseerde wereldmarkten in **dumping** (verkoop onder de kostprijs) van voedsel in ontwikkelingslanden met een laagproductieve landbouw. Hiervan worden gezinsbedrijven in deze landen weer de dupe. De toch al noodlijdende boerenstand daar wordt kansen ontnomen om een inkomen te vergaren om de productiemiddelen aan te schaffen die ze nodig heeft, en om de voedingsmiddelen te kopen die ze zelf niet voortbrengt. Zo blijft hongersnood en ondervoeding bestaan en wordt de voedselzekerheid verder ondermijnd. De landbouw in arme landen dient daarom wat ABC betreft te worden gevrijwaard van dumping van voedseloverschotten, leidend tot prijsbederf.

Maar hoe hier overschotten te voorkomen? In de landbouw is het vanwege het grote aantal boeren onmogelijk productieafspraken te maken. Zelfregulering dan misschien? Dit is geen optie voor boeren die als marktpartij individueel te klein zijn om het aanbod en de prijs van hun product ook maar enigszins te kunnen beïnvloeden. Integendeel: Bij dalende prijzen zullen zij er juist toe neigen om het maximum uit hun bedrijf te halen om inkomensderving te voorkomen, met toenemende overschotten en verdere prijsval als gevolg.

Het is aan de overheid om een eind te maken aan **overproductie** en er voor te zorgen dat de landbouwprijzen op een voor de boer lonend niveau gehouden worden. Hoe? Door het inzetten van variabele productiequota of productieheffingen op EU-niveau waarbij het wisselende aanbod wordt afgestemd op de binnenlandse c.q. Europese vraag. De Wageningse landbouweconoom Niek Koning heeft voor deze aanpak de term 'managed trade' gemunt. Canada bijvoorbeeld houdt op deze manier de zuivelprijs op

een voor de boeren kostendekkend niveau. De *European Milk Board* heeft met haar **Marktverantwoordelijkheidsprogramma** voorgesteld melkveehouders te belonen voor verlaging van hun productie (=quotering).

De landbouw verdient een meer prominente plaats in de Voedselagenda.

Het verhaal gaat dat jongeren vaak denken dat melk uit de fabriek komt. Het kabinet lijkt hierin mee te gaan door in haar Voedselagenda onevenredig veel aandacht te schenken aan de verwerking, distributie en consumptie van voedsel. 60.000 Agrarische ondernemingen die twee derde van ons landoppervlak benutten voor met name voedselproductie, worden hiermee ten onrechte naar het tweede plan geschoven. Deze relatief beperkte aandacht voor de landbouw is een teken aan de wand. Niet voor niets ervaren boer en tuinder vaak weinig erkenning voor hun werk van de zijde van politiek en publiek. En dat terwijl de maatschappelijke waardering van voedsel juist ongekend hoog is. Platform ABC doet daarom een beroep op Den Haag om zich er voor in te zetten landbouw in het volgend kabinet weer de status toe te kennen die haar toekomt. "Boeren vormen de basis van ons bestaan en verdienen een centrale plaats in onze samenleving." (Uit: Wim Schippers, Boeren met ontzag, 2016). Herinvoering van een Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening onder een vakminister lijkt ons een redelijke eis. In het algemeen basis- en middelbaar onderwijs moet er naast voedseleducatie ook aandacht komen voor landbouw-educatie.

5. Het kabinet onderkent evenals ABC het probleem van de zwakke marktpositie van de boer in de ketens maar samenwerking binnen de keten biedt geen oplossing. Het gebrek aan **marktmacht** van boer en tuinder vindt paradoxaal genoeg zijn verklaring in de landbouwmarkten die vanaf medio jaren negentig geleidelijk aan werden geliberaliseerd in het kader van het handelsoverleg binnen de *Wereldhandelsorganisatie (WTO)*. Bedoeld ter bevordering van vrijhandel, leidde de opheffing van handelsbeperkingen juist tot toenemende machtsconcentraties en **monopolievorming** in de ketens. Immers multinationale bedrijven in de voedingsmiddelenbranche werden door de liberaliseringsagenda van de Wereldhandelsorganisatie gefaciliteerd om overal ter wereld hun agrarische grondstoffen in te kopen bij miljoenen boerenbedrijven.

Gestimuleerd ook om fusies aan te gaan, ontstonden er aan de vraagzijde steeds grotere marktpartijen, met daar tegenover aan de aanbodzijde zeer veel kleine partijen, namelijk miljoenen boeren met weinig onderhandelingsruimte. De laatste kregen in de geliberaliseerde wereldmarkt te maken met internationale concurrentie en structureel lage landbouwprijzen bij stijgende productiekosten. Immers ook aan de voorkant (inputs van zaden, werktuigen, kunstmest e.d.) raakten de markten sterk gemonopoliseerd. Boereninkomens staken hierdoor steeds ongunstiger af bij de inkomens van andere deelnemers in de voedselproductieketens: verwerkers, retail, catering en horeca. Dit probleem is terug te vinden in de schrikbarende terugloop van het aantal boerenbedrijven.

ABC ziet niet in hoe de marktpositie van de boer kan worden versterkt door in de keten samen te werken aan duurzaamheid en innovatie, zoals het kabinet voorstelt. De laatste lijkt er van uit te gaan dat er in de keten sprake zou zijn van een **vrije markt**, terwijl boeren als toeleveranciers sterk afhankelijk zijn van een beperkt aantal zeer grote, internationaal opererende concerns in de voedingsmiddelenbranche. Samenwerking binnen zulke gemonopoliseerde landbouwmarkten komt erop neer dat de boer als onderliggende partij zijn afnemers om gunsten zou moeten vragen. Bijvoorbeeld om hogere prijzen voor verbeterde rassen of gewassen, of voor biologisch geteeld voedsel. Dit is de omgekeerde wereld.

Het economische verkeer kent een geheel andere logica. Daar bepalen economische belangen de spelregels en die worden net als de prijzen gedictieerd door de sterkste partij, de grote concerns. *ABC is dan ook van mening dat de overheid tot taak heeft te interveniëren in de landbouwmarkten, zodanig dat de partijen meer gelijkwaardig worden en vrij kunnen onderhandelen (zie volgend punt).*

6. Het kabinet stelt voor de verkoopmacht van boer en tuinder te vergroten maar legt hun afnemers niets in de weg om tot steeds grotere, wereldomspannende conglomeraten uit te dijen

en boeren tegen elkaar uit te spelen. Het kabinet miskent de zwaarte van het probleem van monopolistische landbouwmarkten. Aanpassing van de mededingingsregels waarbij boeren meer marktmacht wordt verleend doordat zij zich als marktpartijen organiseren, is op zich een goede maatregel, maar is niet genoeg. **ABC** is van mening dat, om de voedselvoorziening robuust te maken, de vele miljoenen gezinsbedrijven die de wereld voeden, moeten worden beschermd tegen de internationaal opererende voedingsmiddelenindustrie. *De politiek heeft daarom wat ABC betreft tot taak om de marktmacht van de grote monopolistische spelers in te dammen. Dit kan worden bereikt door het inzetten van variabele invoerquota of invoerheffingen om de invoer van landbouwproducten te reguleren. Op korte termijn kan worden volstaan met een verbod op de verkoop van landbouwproducten onder de kostprijs door supermarkten (prijzenoorlogen), zoals in Duitsland.*

7. In de Voedselagenda komt behalve regulering ook regionalisering van de landbouwmarkten niet aan bod. De regering houdt vast aan geliberaliseerde internationale markten, wat gezien haar ambitie van wereldspeler logisch is. Door de scheve machtsverhoudingen in voedselmarkten, met lage landbouwprijzen als gevolg, staat volgens ABC behalve de ecologische houdbaarheid waar het kabinet steeds zo op hamert, ook de **economische houdbaarheid** van de landbouw ernstig onder druk. Zonder regulering van het aanbod en marktbescherming tegen importen beneden de binnenlandse (of EU) kostprijs komen er zoals we hebben gezien, voor de boer geen faire, kostendekkende prijzen uit de markt en komt er evenmin een einde aan dumping op de wereldmarkt. **Regionalisering** van de voedselmarkten is hiervan de logische consequentie.

Dit veronderstelt dat de handel in landbouwproducten alleen vrij is binnen gebieden waar de 'spelregels' voor alle producenten min of meer gelijk zijn. De EU is min of meer zo'n regio, maar afhankelijk van de aard van het product en de eetcultuur is daarbinnen ruimte voor talloze elkaar overlappende regio's op allerlei schaal, tot aan stadsregio's toe. Ook zijn in die situatie de consumenten dichtbij; consumenten die, in de woorden van het kabinet, 'kortere ketens willen en lokaal en seizoensgebonden voedsel'.

Bij regionalisering verplaatst de handel in voedselproducten zich van wereldniveau naar regionaal niveau waardoor de invloed van mondiaal werkende firma's wordt ingeperkt. Ook worden de productie- en handelsketens overzichtelijker en korter en worden de problemen omtrent voedselveiligheid beter beheersbaar. Regionalisering schept vooral ook ruimte voor kleinere spelers in de keten/op de markt en bevordert daarmee gezonde concurrentie tussen gelijkwaardige marktpartijen. Regionalisering houdt wat betreft ABC ook in om een zo groot mogelijke zelfvoorziening na te streven van bijvoorbeeld eiwit- en oliegewassen. Import van tropische producten zoals koffie, thee en ananas blijft bestaan.

Wanneer bovengenoemd regiem van aanbodregulering en marktbescherming wordt ingevoerd en boeren primair voor beschermde, regionale, nationale of supranationale (EU) markten produceren, halen zij in meerderheid een kostendekkende prijs uit de markt en hebben zij geen toeslagen meer nodig. **Platform ABC** heeft dit in een studie aangetoond, samen met deskundigen van andere Europese organisaties.¹ De consument betaalt enigszins hogere voedselprijzen (van 15% naar 15,9% van het huishoudbudget) die de werkelijke productiekosten weerspiegelen en wordt daarvoor gecompenseerd door iets lagere belastingen. De toeslagen worden deels omgezet in onkostenvergoedingen voor onder meer landschaps- en natuurbeheer en verhoging van het organische stofgehalte in de bodem (ook ter opslag van CO₂ als klimaatmaatregel).

ABC ziet als haar ideaal het creëren van **voedselsoevereiniteit**, evenals de internationale boerenorganisatie *La Via Campesina* <https://viacampesina.org/en/index.php/organisation-mainmenu->

---

¹ *Proposals for a new European agriculture and food policy that meets the challenges of this century, 12 July 2010. Voor de begroting: zie <http://aardeboerconsument.nl/wp/wp-content/uploads/2008/11/10-12-13-budget-ned-samenvatting-11-01-04.doc>*

[44/what-is-la-via-campesina-mainmenu-45](#). Om dit te verwezenlijken zijn markten nodig van een zodanig overzichtelijke schaal dat producenten en consumenten zelf kunnen uitmaken welk voedsel er op tafel komt. Dit in tegenstelling tot de wereldmarkt waar grote monopolistische bedrijven beslissen wat er in de schappen van de supermarkt ligt. Om deze omslag te maken zijn er wat ABC betreft internationale afspraken nodig waarbij landen het recht krijgen hun binnenlandse markten voor essentiële voedselproducten te beschermen. Hiertegenover staat de verplichting buitenlandse markten niet te schaden door export.

Wijk bij Duurstede, januari 2017

Jacques van Nederpelt, lid Platform Aarde Boer Consument